

vdahnili srednjeazijski kupci, ki so prihajali v rojstveno mesto Afanasijevo v Tver in v druga ruska mesta ob Volgi. Uverili so ga, da bo v Indiji ugodno prodajati rusko blago, od tamkaj pa dovažati reči, ki bi se prav lahko prodajale na Ruskem. Predrzna misel, napraviti kupčijsko zvezo z Indijo, ni dala miru podjetnemu tverskemu trgovcu. Žal, da se ni obistinila. Afanasij se je pridružil s svojim blagom in s svojimi tovariši ruskemu poslanstvu, ki je odhajalo v Šemahu. Hotel je namreč preko Perzije potovati v Indijo. Toda že na poti v Perzijo so ga oropali Tataři. Vzeli so mu celo cerkvene knjige, ki jih je bil vzel seboj, da bi popolnoma ne pogrešal duhovne tolažbe. Nekaj denarja jim je pa le utajil, ker popolnoma prazen ne bi bil mogel priti v Indijo. Tamkaj je ostal tri leta; kupoval je in prodajal z raznovrstnimi podjetji.

Kar je doživel v Indiji, je popisal v potopisu, ki ni znamenit samo v ruskem slovstvu, nego je občeevropskega pomena in nosi naslov: „Hoja (hoždenije) za tri morja“ t. j. črno, hvalinsko in indijsko morje. Mestoma vpleta Afanasij v svoj potopis tuje, neznane besede in izreke, kar svedoči, da je moral biti vešč kakemu vzhodnemu jeziku, sicer bi mu ne bilo mogoče toliko časa bivati v tujini.

Afanasij Nikitin opisuje jako živo in podrobno Indijo. Bil je pozoren in natančen opazovalec. Seveda marsičesa ni mogel razumeti, tako n. pr. delitev naroda v kaste. Marsikaj, kar so mu pravili lahkovrneži, pa je sprejel za golo resnico, tako n. pr. bajko, da se nahaja nekje v Indiji opičje kraljestvo. Afanasij ne našteva suhoparno mest in dežel, on opazuje ljudstvo in njegove običaje, posebno rad se mudi pri verskih obredih. On opisuje indijsko prirodo in se ozira na ondotne klimatiške razmere. Zanima se za malikovalska svetišča ter piše o pristaniščih in demantiščih. Dasi ga je tepla zla usoda, se je vendar naglo udomačil v Indiji. Samo nekaj ga je peklo: sredi inovercev in poganov ni mogel izvrševati svojih verskih dolžnosti tako, kakor bi jih bil rad. On ni mogel izpolnovati postav, da, mnogokrat celo vedel ni, kdaj je nastopila postna doba in kdaj se je končala. Morila ga je želja po domači cerkvi.

Po kateri poti se je Afanasij vrnil domov na Rusko, tega nam ne pove naravnost v svojem potopisu. Po nekaterih njegovih namigljajih sodimo, da se je vračal preko Male Azije in Carigrada. Potem je krenil v Italijo, potoval po Avstriji in Poljski do Smolenska. Neskončno je hrepenel po svoji domovini. Pogostoma omenja v potopisu drago rusko zemljo in jo stavi više vseh drugih dežel, kar jih je videl križem sveta. Želja se mu ni izpolnila. Afanasij Nikitin je umrl l. 1472. na poti, predno je dospel domov v Tver.

O komunizmu in socijalizmu.

Spisal B-k.

Ker so tolikrat ne le v časnikih, temveč v prostem pogovoru pretresa pojem teh teorij, njihove težnje in njih

smoter, njihovo zgodovino, napredek in bodočnost — hočem tu v glavnih potezah spregovoriti o teh zadevah, katere so bile že raznim dobam zgodovinskim gledè človeškega razvitka v razumu in blagostanju, merodajne in tudi — usodepolne, današnji čas pa pretresajo in vznemirjajo kakor kaka podzemeljska prikazen, navidezno povsem varna socijalna tla. Nij se tedaj čuditi, da se marsikdo poprašuje samega sebe ali tovariša, kaj pa je komunizem, kaj li nameruje socijalizem?

Komunistično-socijalistične izjave in težnje niso nastale v sedanji dobi, in v nekaterih narodih, temveč v različnih narodih pod vplivom okoliščin, katere so bile njunemu razvitku posebno ugodne.

Nov je prav za prav le njuni smoter in način, po katerih so se zadeve pokazale s prvo francosko revolucijo pričenši koncem prejšnjega stoletja, in pa stranke, katere so na novo nastajale o začetku druge polovice tega stoletja. Te težnje in stranke, katere so jih razmotrivale, so skoraj povsem socijalno-političnega značaja, z ozirom na to, da so se kolikor toliko nanašale na notranjo upravo človeške družbe, zaradi tega pa segajo že več v politiko sploh, ter se ne bavijo z družino (familijo) s posestvom, z obrtom itd. kar pa nas seveda že radi poblížnjih interesov največ zanima.

Komunisti kakor socijalisti smatrajo družinski in gospodarstveni red pogrešnim in nezadostnim, da bi vsim dajala in osigurila življenje človeku dostojno, v okoliščinah, tesno zvezanih z onim redom, iščejo in najdejo pogreške in vzroke, kateri so baje zakrivili in še vedno prouzročijo slabo in nesrečno ter neugodno stanje ubožnega prebivalstva, radi tega si domišljujejo sedanost nadomestiti po upravah in ustanovah, ter zboljšati sedanjo neznosno stanje po izmišljenih organizacijah.

Komunistične in socijalistične stranke sanjarijo v popolnem soglasju vkljub utemeljenim znanstvenim nasprotnim teorijam le vedno o tem, da uživa le mala manjšina prebivalstva materialnega blagostanja, katero je podlaga vsej sreči in zadovoljnosti, mej tem, ko siromašna večina brez kacega posestva komaj pridela sredstva najnujnejšim potrebam za navadno življenje. Sedanje politične in socijalne razmere so silno krivične, tedaj se je proti njim z vso silo naperiti in jih pobijati. Glavni vzroki tacemu gospodarstvenemu stanju, katero se ima odpraviti, iščejo so v raznih okolščinah, katere so pa v čisto naravnem razvitku človečanstva nastale, n. pr. v privatnem posestvu in njegovih posledicah, v dedinskem pravu (Erbrecht) in v trgovini, deloma v rabi novcev in radi tega v nakopičenju kapitala, v najnovejšem času pa se to išče posebno v sedanjem načinu produkcije v zistemi plačila (mezde) (Lohnsystem). Predlogi v zboljšanje sedanosti pa se vsi v tem strinjajo, da se položaj siromašnega prebivalstva, „neposestnikov“ ali od dedine izobčenih (Enterben), posebno dninarjev, živečih v potu svojega obraza, zboljša po tem ali onem radikalnem sredstvu.

Sicer pa se nazori komunistov in socijalistov kaj zelo mej seboj razločujejo. Umevno je tedaj, da je bila

vsaj v začetku velika razlika, bistveni razpor mej zahtevami in organizacijskimi črteži, kateri so se napravljali gledè izvršetka omenjenih zahtev. Komunizmu, kateri je z ozirom na socializem na dokaj nižjej stopinji, bila je ideja o prostosti (slobodi) in enakopravnosti v materijalnem in najradikalnejem smislu, mej tem ko je mnogo sanjarski socializem krenil že od nekdanj na zmernejšo pot, in imel napore, kateri niso merili toliko na popolno prevrat, temveč za začetek samo na temeljito reformo vsih sedanjih naprav in naredb.

Komunisti skraja poudarjajo, da so vsi ljudje jednaki, in da ima torej sleherni svojo pravico do svetovnega premoženja (Güterwelt), zahtevajo in nameravajo tudi v gospodarstvenem oziru popolno enakost. Da se pa doseže in ohrani enakost, naj se odstrani privatno posest in posamično gospodarstvo; (Einzelwirtschaft) vkupno premoženje in vkupno gospodarstvo potemtakem torej popolno vkupnost ali sodeložnost premoženja, pridobivanja in zaslužka.

Vsi ljudje, kakor bogatini tako siromaki so po rodu jednaki, ali po izrazu skrivnostnega društva v Singaporu živečih Kitajcev, imenovanega „bratovščina nebes in zemlje“: vsi ljudje zagledali so beli dan pod istimi obredi (ceremonijami), pod istimi poslovijo se zopet od tega sveta! — Po manifestu nekega francoskega revolucionarja (Babeuf-a, umrlega 1796. l.), odmerila je narava slehernemu jednako pravico, uživati vsakojakega premoženja, nikdo pa se ne more izključljivo, ne da bi zločinil, polastiti pravice do zemljišča in obrti. V pravi, resnobni dobro urejeni družbi ne smejo biti ni bogatini ni ubožci. Smoter revoluciji pa naj bi bil uničiti nejednakost in ustvariti občno srečo in zadovoljnost.

Jednaci mislij je bil tudi za njim (Babeuf-om) živeči nemški komunist Writling (pregnan 1845. l.) češ, da je osobno imetje vnebojijoča krivica, in ta tem više, ker je vzrok, da pomanjkanja in gladu trpi na tisoče siromakov; sleherna nejednakost iztrebiti se mora iz sveta itd., mej tem, ko so drugi še odločnejše poudarjali n. pr. Proudhon (umrl l. 1865.), da je imetje tatvina, to se pravi: navidezno zakonita oblika tatvine, po kateri si posamezni prisvoja, kar pripada celi vrsti, celemu rodu, po kateri prepreči drugemu pravični soužitek.

Da se tedaj sedanji položaj pretvori, ker se tako ali tako ne more doseči namisljenega smotra; treba je nasilnega prevrata, deloma pa zopet prepričanja, katero se že tako čedalje širi. — Drugi pot ukrenili so ikarski komunisti, katerih ustanovitelj Cobet (umrl 1856. l.) je trdil v nadi, da bodo vsi državljani v po njem izmišljeni demokratični izgledni državi (Musterstaat) iz prostega nagona do skupnosti (Gemeinschaft) ostali v postavnih mejah, ter ne bodo zločinili; da se ima postaviti mesto surove sile načelom bratovsko ljubezen in prostovoljno prepričanje posamičnega državljan. Sleherna državna oblast se ima voliti seveda po narodu. Po izgledu uzorne države, katero si je izmislil Thomas Morus (umrl 1535 l.), moralo bi se to zgoditi n. pr. pri prebivalcih otoka Uto-

pije stanujočih v mestih: da imenuje sleherni mesto trojico izkušnih iz velezmožnih starčkov odbornikom; po 30 družin vkupe jednega philarcha (starešino), vsi starešini vkupe kneza, razumljivo še le kadar so prisegli, da dado svoj glas najzmožnejšemu in najodličnejšemu iz četvorice, katero naj bi ljudstvo samo priporočilo.

Knez naj vlada do smrti s protophilarchi vkupe, kateri zastopajo sleherni po 300 družin; razumljivo se vrši vse to pod tem pogojem, da ga ne sumničijo, ko bi morda hrepenel po samovladarstvu.

Poznejši komunisti kot naobraženejši republikanci se niso dosti pečali s centralno oblastvijo, z njenim početkom in prospehom. V pomenljivem nasprotju s tem nazorom pa so nemški komunisti Švicarski v 4. desetletji našega veka; po njihovi trditvi in črteža naj bi v v komunistični vkupnosti dala vrednost in izobraženost; na krmilu pa naj bi stala trojica najslavših modoslovcev (filozofov).

O tem, kako se bodoča organizacija človeške družbe izvrševa in uresniči, so nazori zopet zelo različni, ter se le toliko strinjajo, da je vsem ljudem vkupna posest in zaslužek, ter da se imajo vsi poživljati iz tega zaslužka. Vsak državljan je delavec; dan za dnevom mora sleherni delati, dasi le po 7—6 ur, in sicer po načrtu, katerega si izvoli vsak sam; oproščenih je le malo število. Zato pa skupno vživajo vsi; izjemoma pak se dovoljuje vsem popolna svoboda glede dela užitka.

Posameznosti so se pri tem črtežu kaj različne naslikale. (Dalje sledi.)

Novice.

— Osebnosti. Nas rojak ministerialni koncipist gosp. dr. Ivan Žolgar habilitoval se je na Dunajskem vseučilišču kot privatni docent avstrijskega upravnega prava. — Za učiteljico v Premu je imenovana gdč. Alojzija Debelak, doslej učiteljica na zasebni slovenski ljudski šoli v Gorici. — Gosp. dr. Ivan Oražen je vstopil kot eksternist v dež. bolnico. — Gosp. dr. Ivan Orel v Ljubljani je napravil na Dunaju profesorski izpit iz zemljepisja in zgodovine s slovenskim in nemškim učnim jezikom. — Pravnega praktikanta gosp. Josipa Levpuškeka je tržaško višjesodno predsedstvo imenovalo avskultantonm. — Učitelja na ljubljanski strokovni šoli za lesno obrt gg. Julij Springer in Josip Vesel sta dobila profesorski naslov.

— Poročil se je v Ljubljani gospod Ivan Hribar, oficijal mestne blagajne, z gdč. Frančiško Ušeničnikovo. Čestitamo!

— Občinski svet ljubljanski. V zadnji seji, kateri je predsedoval podžupan dr. vit. Bleiweis, je poročal obč. svetnik Plantan o razpisu dež. predsedstva, s katerim se je sistiral sklep obč. sveta z dne 30. januarja t. l., da se morajo v bodoče vsi javni napisi v Ljubljani napravljati zgolj v slovenskem jeziku. Župan je vladno odredbo predložil pravnemu odseku s priporočilom, da naj nasvetuje obč. svetu pritožbo na ministrstvo, češ, da se tiče sklep samosvojega delokroga mestne občine, glede katerega je višja instanca dež. odbor, ne dež. vlada. Ministrska razsodba, na katero se skli-

jednostranski in ne zreli. — V nas le gospod nekaj ve-
ljajo, vsi drugi stanovi so odveč, in od tod primanjkljaj
tehniškega naraščaja in ravno od tod primanjkljaj tehnikov
v obče in od tod tudi naš slab gospodarski položaj. Pa
kaj bodem govoril o tehnikih, saj nimamo niti učnih
moči dovolj.

Obrtnijske raznoterosti.

— Koliko premoga izkopljejo na svetu? V letu
1899. so izkopali v Angliji 202 054.516 ton (tona je tisoč
kilogramov), v združenih ameriških državah 197.405.953, v
Nemčiji 130.928.400, v Avstro-Ogerski 35.039.417, v Fran-
ciji 32 539 786, v Belgiji 22.975 093, v Rusiji 12.862.033,
in v vseh ostalih državah 30 960.712 ton. Avstrija je tedaj
glede premogove produkcije na četrtem mestu. Iz tega je raz-
vidno, kako velikansko škodo povzročajo sedanji splošni pre-
mogarski štrajki na Češkem in Moravskem. Delavci so se or-
ganizovali in zahtevajo osemurno delo, zboljšanje plače za 20%
in pa minimalni zaslužek. Njih zahteve niso pretirane. Povsod
so vlade v enakih slučajih v stvar posegle ter pravico storile.
Tudi v sedajnem slučaju bi to ne bilo težko, ker je razvidno,
kako velike dohodke donša premog lastnikom velikašem. Toda
naša vlada se neče resno utikati v stvar. Potem se pa čudi,
da delalci zapuste domovino in gredo na Nemško ali v Ame-
riko. Tudi sedaj pri začetku drž zboru se vladi nič ne mudi,
premogarsko zadevo razprajati, ter le s trudom so jo poslanci
na dnevni red urinili.

Kmetijstvo.

Kako se napravlja mrzlo tekoča cepilna smola.

V hosti se nabere smrekove smole, borova ni za
to. Nabrana smola se potem v kaki posodi, najboljši v
kaki kozi ali pa železni ponvi raztopi. To delo kaže de-
lati zunaj hiše na prostem in ne pri plamenu, ampak le
nad žerjavko. To zaradi velike nevarnosti ognja. Raztop-
ljena smola, precedi oziroma pretlači ali pretisne se skozi
redko tkanino, neki močni tul. S penjenco ali kakim ce-
dilom, že celo kovinastim, ne kaže to delati, ker se
smola koj strdi. Najboljši gre precejanje raztopljene
smole skozi tul tako-le iz pod rok. Tul razgrne se kakor
kaka ruta čez kako posodo, najboljši glinasto skledo ali
kozy, katero se je pa že prej natanko stehtalo. V sre-
dišče tula zlije se raztopljena smola. Dve strani tula vrže
se čez smolo tako, da je popolnoma pokrita. Na to se
vzame jeden konec tula v desno, drugi v levo roko in
ovija se obadva v nasproti smeri v podobi vijaka dru-
zega proti drugemu. Ko je smola precejena, stehta se
je natanko, in ko je stehtana, postavi se posoda zopet
nad žerjavko, da se smola vnovič raztopi. Ko se je to
zgodilo, doliva se jej prav počasi med vednim mešanjem
toliko špirta, da pride množina smole proti množini
špirta v razmerje 80 : 20.

Konečno doda se tako s špiritom pomešani smoli
še nekoliko, to je par žlic loja ali pa lanenega olja, in
mrzlo tekoča cepilna smola je gotova.

Napraviti se mora pa tako narejena smola v kosi-
tarsko škatlico, prevideno s pokrovcem, v katerem se
nahaja luknica za čopič ali pa palčko, s katero se potem
smola na rane požlahtnitev nanaša, to je namazuje. Ako
bi vsled mrzlega vremena smola pretrda postala, tako,
da bi se ne dalo z njo zamazati, prilije se jej nekoliko
špirta, ter se je dobro premeša. Preredka ne sme smola
nikoli biti, ker sicer zaleze rada, mezi cepiče in podloge,
in požlahtnitev se ne sponese. Najboljše je, ako je cepilna
smola le toliko tekoča, kakor na pol strdjeni med ne pa
še bolj. Vedno je pa boljša to je priporočljivejša pre-
gosto tekoča, kakor pa prerediti tekoča. Razun mrzlo
tekoče imamo tudi gorko tekočo cepilno smolo. No, ta
pa ni nikakor tako priporočljiva kakor mrzlo tekoča,
za to molčimo o njej.

Poučni in zabavni del.

O komunizmu in socijalizmu.

Spisal B k.

(Konec.)

Tako naj se zidajo na pr. po navodu francoskih
ravnopravnikov (Egalitaires), poznejših Babeuf-ovih pri-
vržencev, povsodi le priležno in enakomerno opravljena
bivališča, katerim nadzoruje in katere oskrbuje javni
stavbeni mojster; vsi naj se jednako oblačijo: razlikujejo
se mej seboj glede obleke le stari in mladi. Dela naj se
v vkupnih prostorih, ali pa naj se delo razreduje po
starosti (Owenov korporacijski zistem. Owen je umrl l. 1858).

Nekateri so poprej branili in zastopali zakon za
družino; ali pa poznejših nadvladilnih nazorih nema biti
ni zakona ni družine; občestvo ima skrbeti za vzgojo
strok sploh, ali pa vsaj prevzeti njih odgojo od gotove
starosti počenši, zraven tega tudi poduk. Drugi zopet o
tem kot negotovi bodočnosti popolnoma molče, ter le
butajo ob sedanji družbeni red.

Komunisti tedaj ne uvidevajo, da je faktična jed-
nakost mej ljudmi že nemogoče po njihovi naravni ne-
jednakosti, dalje prezirajo, da je privatna posest v gospo-
darstvenom oziru nujno potrebna, ter da se delavnost v
zaslužek v privatnem (zasebnem) gospodarstvu ne daje
nadomestiti po umeteljino izmišljenem vkupnem delo-
vanju; komunisti konečno ne sprevidijo, da pomenja
vkupno premoženje (Gütergemeinschaft) silovit nazadek,
s katerim se vračamo nazaj k začetni razviti kulturni
stopinji, torej je občna vkupnost glede zaslužka in užitka
očividno nemogoča in neizpeljiva.

Ljudje so že po rojstvu nejednaki v zmožnostih,
ter se oddaljujejo, drug od drugega po svojem razvitku
v vsakdanjem življenju. Ta nejednakost, po kateri se
zopet dopolnjujejo je porok vednotrajne nravnosti (Ge-
sittung) v človečanstvu; ko bi hotel upeljati sploh ne-
mogočo enakost, uničiš i človeštvo.

Jednakost ima pravico le do čisto občnih pravic, imenujemo jih ravnopravnost. Z ozirom na človeško nramitost (Gesittetheit) se razumljivo lahko opraviči želja to jednakemu varstvu v zakonih (Rechtschntz), po slobodi glede uporabljanja zmožnosti; da se sleherni vzpeje kolikor mogoče visoko v sedanjem družbenem redu.

Nasprotno pa ne opravičiš pohojnosti in tiste nezmerne pohlepnosti, katera vedno le to smotri, nikakor ne slabše živeti mimo svojega bližnjega, kateri je slučajno bogatejši in premožnejši; kajti lahko se porodi posledaj misel, pouzročena po samopasni in nenasitljivi zavisti, češ, da ne sme nihče boljše živeti nego drugi.

Imovina ali imetje (Eigenthum), katero se je polagoma razvilo do privatnega imetja, ni samovoljna temveč naravna prikazen, pouzročena po nujnosti pridobiti si blaga in premoženja za užitek; le z ozirom na njeno zakonito obliko je imovina človeška naredba.

Da bi se imetje odpravilo, da bi ga družina ne smela podedovati, odstranili bi se ob enem uzroki, kateri sedaj tako silno uplivajo na gospodarstveno delovanje, varčnost in štedljivost; vsaj se nikakor ne dajo nadomestiti s tem, da se sleherni velikodušno žrtvuje vkupnosti. Poleg tega tudi še nihče dokazal ni, da morajo posamezniki samo radi tega skromno in beraško živeti, — dasi so gospodarstveno neodvisni, — ker drugi v obilici uživajo.

Po istih razlogih je neobhodno potrebna zaslužba (das Erwerben, Erwerb), kazoča se v sedanjem veku v vsakem zasebnem gospodarstvu, — po kateri se trudi vsak posebej prostovoljno v mejsebojno uživanje.

Na takšen način se faktično več doseže in pridela, nego po samovoljni izmišljeni takozvani organizaciji za delo, po neposrednem trudu na vkupno obrtovanje itd. Kajti le pri čisto priprostem, skoraj povsem okupatoričnem kmetovanju si mislimo lahko, da si vkupno pridelamo in prislužujemo vsakdanji čisto skromni užitek: ker le v tacih celo priprostih razmerah pač vkupno pohajamo na lov, vkupno ribarimo, sejemo in žanjemo.

Vkupno premoženje je le mogoče na najnižji kulturni stopinji, ter le ta čas, kadar se vkupno trudi in prislužuje; ali v razvitejših razmerah se omogoči in skromno utelesi le v ljudeh, kateri so mej seboj zjedinjeni po ljubezni; n. pr. v družini pod naravno oblastjo svojega starešine (Familienhaupt) Razvidno je, da bi hotela pri vkupni posesti večina le malo delati, a poleg tega kolikor toliko vživati na občne stroške. Ker dalje odpade naravna dolžnost družini vzgojevati njenih potomcev, bi se ljudstvo neznanstveno nabrojilo in s tem nastalo bi občno pomanjkanje.

Po vkupni posesti bi se tedaj ne izgubila siromašnost v gospodarstvenem oziru začasno le tu ter tam, temveč postala bi občna nadloga.

Slednjič dalo bi se tako vkupno, po komunističnih načelih vrejeno gospodarstvo, namerujoče vkupno produkcijo in vkupni užitek za vse, — voditi in nadzorovati le po močni družbeni oblasti, združevajoče v sebi vse sile,

izvenredne pravice in pripomočke, kajti sicer je itak nemogoče nadvladovati gospodarstvenih razmer in teženj samo jednega naroda do najmanjših in najneznatnejših zadev po jedinem centralnem uradu!

Takošna silna vkupnost pouzročila bi neznošljivo hlapčestvo in nadzorstvo, ali navzlic temu bi ne olajšala hip in trpljenja v človeški družbi; še celo povejšala bi jih.

Uresničenje in utelesenje tacih in jednacij nazorov za poskušnjo bilo bi gotovo marsikomu neušečno: posebno pa onim, kateri pri tem le lahko izgube, ne pridobijo pa ničesa; poglobitna naloga naj velja vsaki družbeni reformi, če se hoče v resnici vzdržati; da hasne celoti, ne pa samo posameznikom, če bi bili tudi precej mnogobrojni; reforma ne sme biti tem le v začasno korist!

Socijalizem protivno je tega mnenja, da daje le delo pravico do deleža v premoženju, da naj se tedaj razdelitev blaga vrši v razmerji z delom, katero je v produkciji blaga tekmovalo. Socijalizem namerava, da bi slehernemu delavcu vsaj prosto uporabo njegove delavne moči, vsaj minimalno svoto njegovega prislužka ter ne prikrajšan užitek popolnega delavskega vspeha osigural, ustvariti in ustanoviti delavske družbe, v katerih naj bi se posamezni podvrgel celoti, in to bi bila družinska ustanova, katera pripušča občno gospodarstveno blagostanje.

Temeljna misel v socijalizmu dela o zvezi z A. Smith-ovim navodom, da namreč le delo, posebno pa trud z rečmi (Sacharbeit), vsako ceno določuje ter vzdržuje posamezne narode, — posledico za stanje delavcev v človeški družbi. Predlogi, merujoči zboljšati to stanje strinjajo se vsi v tem, da se individualizem nadomesti s solidariteto t. j. posameznost in sebičnost z vkupnostjo, sedanost pa z združevanjem (asociacije, zadruga) v katerih sicer posamezni izgubi svojo neodvisnost manj ali več, ali zato pa uživa dobrote vkupnega truda. Presežek naj bi se razdelil mej sotrudnike v razmerji, v katerem so delovali za prislužek.

Zibelka temu potrečevanju tekla je tudi v Francozih. Radi upodobljenja podajam tu 3 primeru.

1.) Po St. Simon-izmu (Industrijalizmu grofa pl. St. Simon, umrlega 1825. l), kateri je sicer komunizmu najbližnji, a iz naravne nejednakosti človeških zmožnosti odvaja, da se pravilo enakosti le tedaj utelesi, če sleherni nastopi stališče in delokrog po zmožnostih mu priležno, ter da se po delih, v katerih se one zmožnosti prikazivajo, obdaruje — naj bi se človeška družba pretvorila v društvo delavcev, privatna posest pa ohranila do smrti. Imetje protivno ne bi moglo obstati, vsaj ne kot privilegij; živeti od dela in žuljev družega, nehati mora biti prednost v prid le postopačem. Povrnilo naj bi se po smrti posestnikovi zopet v državo, katera naj ga odda najzmožnejšemu gospodarju v uporabo, slehernemu pak tako ali tako po njihovih zmžnostih priliko, da dela in prislužuje, dalje zemljišče in glavnico (kapital): Zakon se ohrani, navzlic temu, da se postavi ženski spol na jednako stopinjo z možkim.

Posamezni razredujejo se po razvitku in odgoji v raznih stanovih; ta naj bo obrtnik, oni zopet učenjak, tretji umeteljnik. Na čelo tem stanovom postavi naj se hierahično razrejen duhovski stan, kateri se sestavlja iz tistih, kateri čutijo v sebi najvišjo in najčistejšo ljubezen do človeške družbe. To glavarstvo združuje vso posvetno in duhovniško moč in silo, po katerih se uresniči nova socialna vera bratske ljubezni in enakosti.

2.) Združevljajoči zistem (ustavljen po Charles u Tourier-u, umflem l. 1837.) zopet priporoča ustanovo občini, katere naj bi obstajale iz 1500 do 2000 oseb (phalange); ne pečajo se samo z vsemi obrtnijskimi stroki, s kmetijstvom vred, in sicer deluje se tu povsodi vkupno in razsežno (en gros) — temveč tudi privatnim potrebam zadostuje se po trudu vkupnih stanov in zavodov, in sicer ceneje in boljše, nego sedaj. Občinski članovi, žive po slobodnih ljubezenskih razmerih, dasiravno se zakon naravnost ne izključuje, — bivajo vse vkupe radi ugodnega uporabljanja velikega gospodarstva v prostornem poslopji (phalansterinu), sezidanem sredi zemljišča, občini pripadajočega. V tej zgradbi nahajajo se poleg prostorov za razno blago in tovarne, tudi privatna bivališča, katera se različno opravljena posameznim oddajo po njihovem gmotnem stanju, okusu in družinskih potrebščin. Slehernemu vstopivšemu posodijo se vse potrebščine in pripomočki (orodje, živež itd.) za jedno leto, tako, da ni nikdo oviren vstopiti radi siromašnosti v občino. Kdor pa nasprotno premoženje seboj prinese, takemu se dajo akcije na vkupno premoženje. Tako mora delo užitelec postati in slehernega razveljevati, ne pa kakor sedaj, kadar se čisto nič ne ozira na nagon in zmožnosti posameznega. Da se strinja razredba in družljivost na harmoničen način, da se slehernemu pripusti izvoliti si delo in neomejen užitek po lastnem nagonu — razredijo se vsi članovi po nagibu in nadarjenostih v raznih poklicih, ter se skupijo in združevajo v oddelke (sêrije), obstoječih iz slehernega spola in starosti, možki in ženske, mladi in stari, v katerih se pečajo z raznimi stroki poljedelstva, gospodarstva, nauka, obrti itd., in sicer toliko razsežno in v tolikem razmerji, kakršnega zahteva občina. Sleherni zopet pripada lahko različnim oddelkom, da se tako uporabljajo in odgojujejo posamezne zmožnosti, ker prememba, tikajoča se dela, je marljivosti v veliko korist ter spodbuja k vedno večji delavnosti. Oddelki zopet razredujejo se v pododdelke, če se da namreč poglobitno delo cepiti in krojiti v različnih delavnicah in tovarnah. V izdelovanje posebno sitnih, umazanih in samosvest ponižajočih izdelkov se pa ne sme nikdo izključljivo uporabljati. Nasprotno, morajo se v menjajočo se izvršitev onih surovih del pozivati posamezni oddelki po viših nagradah in darilih, tako, da ne postanejo nekateri samo sredstvo slično stroju, ter da se zabrani aristokracija in plemstvo v delavnicah. Slehernemu občinskemu členu je minimalna svota zaslužka za nejednako plačane ure v preskrbljevanje s potrebščinami: koncem leta razdeli se pa presežek, od katerega glede na potrebne premembe

— pripada ročnemu delu $\frac{5}{12}$, kapitalu $\frac{4}{12}$, nadarjenosti pak ali teoretični in praktični vrednosti $\frac{2}{12}$. Računstvo, knjigovodstvo za vsa dela in proizvode članov itd., ter sploh celo upravo občinskih zadev oskrbuje predsedništvo, katerega volijo najodličnejši akcionarji in najzmožnejši članovi. Oddelki in pododdelki volijo zopet svoje predsednike, kateri vkupe predočujejo merodajno, završilno in obrtniško organizacijo, nadzorujočo oblast (obrti areopag). Po sestavi uže osigurana je primernost in izvršljivost v njihovih ukrepih, nikakor pa nimajo zapovedovati, ker se socialno soglasje ne strinja s posilnimi sredstvi, temveč le predlagati in nasvetovati. Ali vkljub temu, kadar bode namreč ves svet jedna celota, — se bodo upravljale in nadzirale phalange celega sveta po jedni vrhovni oblasti.

Drugi črtež, katerega si je izmislil Louis Blanc (1841) zahteval je vkupne, po državi osnovane delavnice za najvažnejše stroke obrtnije. Konkurenca, tako trdi črtež, je sovražna razvitnemu in kulturnemu napredku, množino se zatira na ljubo manjšini, ter podjarmlja družbo z velikim kapitalom. To silo more razrušiti le največji kapitalist, država namreč, če smotri uničiti konkurenco s tem, da se sama udeležuje. Da pomaga na tak način neposestnikom, naj si izposodi svoto v nakup potrebnih priprav in obrtnijskega orodja za delavnico, ter naj vsaj na prvo leto uredi delo posameznim članom in plačilo, pozneje seveda bi se morala cela razredba, kakor glede dela tako plačila popolnoma prepustiti delavcem. Leto za letom naj se polaga račun. Jeden del dobička naj se enakomerno razdeli mej članove, drugi naj se odmeri oskrbljevanju starcev in otrok, oziroma naj bi se v tem podpirali različni obrtnijski stroki; tretji pa naj bi se hranil za vsak slučaj n. pr. nakupovanje potrebnega orodja na novo vstopivšem. Vstopivšim kapitalistom dene se glavnica na obresti, sicer pa se udeležujejo dobička le slično drugim delavcem. Poleg tega se pa je nadejati, da se iz takošne delavske zadruge kmalu izcimi proustvoljna zadruga, katera naj bi se bavila s potrebščinami in zabavo.

Kadar tedaj v jedni obrtnijski stroki, zanjo osnovana narodna delavnica nadvladati prične vsem drugim zasebnim delavnicam, morala bi se vse jednako urejena podjetja združiti, zato da ne oživi konkurenca, katero smo že v posameznem uničili, zopet v korporacijah. Na ta način porodila se je v slehernem, po državi nadvladanem delavskem krogu: velika vkupna (centralna) delavnica, kateri pripadajo druge pomožne delavnice, združila so se tedaj vsa razna središča, a posvečena isti produkciji v vkupno delovanje za narodni smoter. Ta prikazen ponavlja se počenši pri posameznih delavcih delavnico in jednega obrtnega stroka razvnela je ta družljivost vse obrtnijske zadruge, zastope in stroke, vesoljna produkcija vrši se sedaj pod nadzorujočo jo vlado ali državo: država postala je najvišji vodja produkciji.

Po teh izgledih spremenil se je tedaj gospodarstveni red po državnem neposrednem vplivu, deloma zopet

od tal v više kroge: po občinah, katere se morajo na že navedeni način predrugačiti. Pozneje so se zahteve socijalistične, posebno na Nemškem in tudi drugod, zelo poostriale.

Rekalo se je (Ferd. Lassale, umrl 1864), da delo ni le vir bogastvu, temveč da je nasprotno privatno imetje nepostavno, krivično pridobljeno. To imetje, kakoršnjega opazujemo dandanes, trdi Lassale, ni imetje, temveč „tujčevina“, (nicht Eigenthum, sondern „Fremdthum“); to se pravi: vladajoči socijalni red sili na to, da se delavec plačuje zelo pod vrednostjo in ceno njegovega dela in marljivosti, godi se mu krivica, ker se ga dan za dnevom oslepari „abschweissen“ za jedni del njegovega pridelka, tako se kupiči toraj kot sad tuje delavnosti bogastvo v kapitalih. — Ker ostaja dalje plačilo po jekleni plačilni postavi vedno le na ozkem stališču najneobhodnejših potrebščin, tedaj le na vprašanju: koliko delavcev zadostuje temu ali onemu podjetju? — Toraj se mora misliti na organizacijo, vsled katere je merodajen popolni prislužek, a ne samo plačilo za posamezne izdelke. Da bi se temu nedostatku o, okom prišlo, da postane delavec neodvisen od velikega kapitala, ter da dobiva popolni prislužek, moral bi se sedanji način v produkciji „plačilni zistem“ odpraviti, ter nadomestiti z delom v zadrugah, država pa naj bi po kapitalih delavcem toliko opomogla, da se združevajo v produktivnih zadrugah. Država pa, slobodna narodna država, naj bo v prihodnje velika delavska zadruga, katero naj vlada delo in delavnost.

Socijalistični črteži namenjeni bodočnosti cenijo tedaj previsoko vrednost dela, posebno pa ceno ročnega dela, ravno tako tudi učinek v produkciji po delavskih zadrugah, ne oziraje se na neobhodno potrebnost sedanjega plačilnega sistema, ter prezirajo, da se ne da lahko najti merilo razdelitvi bogastva po delavnosti posameznega.

Slednjič približujejo se ti črteži manj ali več komunističnim, čim huje tirjajo, da bi se razširila socijalna vkupnost nanašajo ga te na človeško družljivost, čez vse gospodarstvene zadeve; čim strastneje poudarjajo, da bi morala država vse gospodarstvene zadeve neposredno nadzirati in vladati.

Čim večje in strožje so socijalistične zahteve, tem bolj se približujejo komunizmu, povdarjajočemu brezpojno enakost in jednopravnost česar socijalizem v začetku ni zahteval, kajti trdilo se je tu vedno, ne odpraviti posebnosti glede osebe in značaja, ravno nasprotno naj bi se gojila osobna individualnost.

Po tem takem so postale v najnovejši dobi razlike kakor v teoriji tako v praksi, mej socijalizmom in komunizmom kaj neznatne.

Novice.

— Osebne vesti. Računskim asistentom pri namestništvu v Gradcu je imenovan gospod Hugon Peternel iz

Št. Jurja ob južni železnici. — Avskultant gosp. dr. Friderik Fehleisen v Celju je imenovan sodnim pristavom v Slovenski Bistrici.

— Promocija Gospod Fran Göstl iz Ljubljane je bil dne 16. t. m. promoviran na dunajskem vseučilišču doktorjem medicine. Čestitamo!

— Častno občanstvo je občina Št. Vid nad Vipavo podelila gg. dež. poslancu Ivanu Božiču, dež. odborniku dr. Iv. Tavčarju in gozdnemu nadsvetniku Vaclavu Gollu.

— Šestdesetletnica prof. dr. Gregorija Kreka. Dne 8. t. m. je obhajal gosp. Krek, znani slavist in pisatelj, svojo šestdesetletnico. Dne 10. t. m. je bil slavnostni komers, ki ga je bil priredi „Triglav“ z drugimi slovanskimi društvi in raznimi rodoljubi v čast prof. dr. Kreku

— Ljubljanski ulični napisi. Ministrstvo notranjih del je dovolilo, da ostanejo samoslovenske ulične table toliko časa nabite, da o tozadevnih pritožbah razvodi upravno sodišče.

— Razstava osnutkov Prešernovega spomenika se je otvorila v nedeljo. Osnutki so razstavljeni v Mestnem domu, ter obujajo mnogo zanimanja. Gospod Bamberg je poklonil odboru tudi slike, ki jih je izdelal akademični slikar Karpelus za krasotno izdajo Prešernovih poezij. Te slike se bodo po zaključku razstave prodale v prid Prešernovemu spomeniku.

— Naša dramatična literatura. Odlični naš pesnik gosp. Aškerc je dovršil dve enodejanki: „Tajka“ in „Red sv. Jurja“, ki se uprizorita v prihodnji sezoni.

— Prešernova slavnost. ki so jo slovanska akademična društva na Dunaju priredila minole dni, je vspela najsijajneje. „Slov. Narodu“ brzojavljajo z Dunaja: Mej mnogoštevilnimi obiskovalci so bili vsi slovanski in hrvaški poslanci, zastopniki češkega kluba in čeških veleposestnikov, na čelu jim grof Deym. Praška umelečka beseda je poslala kakor sovjo zastopnico gospo Preissovo Vse točke so se znamenito izviršile. Posebno presrčne ovacije je občinstvo prirejalo dvornemu opernemu pevcu Navalu

— Bolniško blagajno za posle namerava ustanoviti mestna občina ljubljanska, ki s tem ponovno dokazuje svojo najboljšo voljo in globok smisel za socijalno delo. Čast jej!

— Hrovatin-„Slovenčeva“ zadeva pride še enkrat pred porotnike ker je kasacijsko sodišče na Dunaju razveljavilo prvo obsodbo.

— Mojstrsko zadrugo ustanove rokodelski mojstri v Kranju.

— Stari srebrni drobiž in stari krajcarji. Finančno ministrstvo objavlja, da bodo cesarske deželne blagajne (torej samo v glavnih mestih), srebrni drobiž stare veljave sprejemale še do 15 februarja leta 1901., a le za polovico imenske vrednosti. Stari krajcarji in polkrajcarji pa se kot plačilo sploh ne bodo nikjer več sprejemali, pač pa pri gori imenovanih blagajnah do 30. junija t. l. zamenjavali za polno ceno; od tega dne naprej do 30. junija 1901. pa le za polovico imenske vrednosti

— Izpred ljubljanskega porotnega sodišča. Dne 8. t. m. je bil obsojen na 14 mesecev težke ječe Jan Pernuš, doma iz Palovč pri Lešah, ker je pri sv. Luciji poleg Begunj 73letnega Antona Mandeljca tako poškodovali da je mož umrl.

— Nov most Državni poslanec vitez Berks je napravil potrebne korake, da se zgradi nov železni most čez Savo pri Brežicah.

— Celjski porotniki Odbor celjske okoliške občine je vložil na pravosodno ministrstvo pritožbo proti sestavi celjske porotniške liste za l. 1900, v katero so sprejeti skoro sami nemški nacijonanci.

— Poštni pečatniki v Škedenju. Za slovanski Škedenj poleg Trsta je poštna uprava dala napraviti pečatnik z laškim in slovenskim imenovanjem. Lahi pa s tem niso zadovoljni in so zagnali strašen krik, češ, da se sme rabiti samo laško